

Makale tarihçesi: Alındı: 2 Aralık 2021 Kabul edildi: 2 Aralık 2021

DOI: <https://doi.org/10.33182/gd.v8i3.803>

Kitap İncelemesi

Gözde Naiboğlu¹, **Post-Unification Turkish German Cinema; Work, Globalisation and Politics Beyond Representation**², London: Palgrave Macmillan, 2018, 217 pp.

Ayla Torun³

Avrupa yakın tarihinin keskin geçiş dönemleri, sinemanın toplumu izleme ve toplumsal aktarma işlevini harekete geçiren aktarımlara sebep olmuştur. Savaş sonrası Batı Almanya sanayisinin ihtiyacını gidermek üzere Türkiye'den yapılan ilk işçi göçünün yansımaları kısa süre sonra sinemada görülmeye başladı. Ancak, esasen -tür olarak da sınıflandırılabilen- Türk-Alman Sineması olarak adlandırılan filmler, Almanya'da yetişen ikinci kuşak sinemacıların üretimlerinin ortaya çıktığı Birleşme Sonrası dönemde gerçekleşmiştir. 1990'da iki Almanya devletinin birleşmesiyle başlayan dönem, artık Almanya'da yetişen ikinci kuşaktan sinemacıların da üretimlerine başladığı yıllarla örtüşmektedir. Avrupa'da göçmenlerin demografik hacminin genişlemesi ve ardından yeni kuşak göçmenlerin film endüstrisi içerisinde etkinliklerinin artmasıyla, 2000'li yıllardan itibaren göçmen sineması alanında çalışmalarda da artmış ve bunların içinde Türk-Alman Sineması önemli bir başlık olmuştur.

Naiboğlu'nun Birleşme Sonrası Türk-Alman Sineması'nı incelediği çalışması, göç sinemasının temel konularından olan Avrupa'ya işçi göçü ve sonrasında oluşan atmosfere yeni bir bakış açısı getirmektedir. Kitap, birleşme sonrası Türk-Alman sinemasını etik, duygulanım ve emek odaklı olarak incelemektedir. Odağını uzun süredir devam eden entegrasyon, kimlik ve kültürel çatışma kaygılarından kaydıran Naiboğlu, bu filmlerin artık göçmenler ve vatandaşlar arasındaki çatışmaları vurgulamadığını savunmaktadır. Temelinde işçi göçüne dayanan bu sinemanın gözardı edilen köklerine dönerek, filmlerdeki çalışma yaşamına ve bunun yansımalarına odaklanmıştır. Filmlerde; çalışma, işsizlik, güvencesiz ve yasadışı çalışma, toplumsal yeniden üretim, tükenme ve istikrarsızlık temaları aracılığıyla geç kapitalizm altında yaşanan deneyimin yeni ifadelerinin sunumuna odaklanarak, yerleşik sınıf, topluluk ve kimlik fikirlerinin yeniden düşünülmesi çağrısında bulunmaktadır. Bu doğrultuda, çoğunlukla kimlik ve temsil eksenine dayanan Türk-Alman Sineması yazınına yeni bir yaklaşım önerisi getirerek, temsil sonrası yaklaşım biçimlerini örneklendirmektedir.

1961 yılında iki ülke arasında imzalanan işçi göçü anlaşması ile başlayan Türkiye'den Almanya'ya kitlesel göçün, son birkaç on yıl içinde Almanya'da kültürel, sosyal ve siyasi alanda köklü değişikliklere yol açtığı saptanmaktadır. Türk-Alman Sineması kategorideki film çalışmaları, belirli estetik, biçimsel, anlatsal özellikler ve mecazlara odaklanan çok çeşitli yönlerden değerlendirilmiştir. Bu çeşitli bakış açılarına rağmen, Türk Alman Sineması genellikle ulusal aidiyete ve etnik cisimleşmeye karşı özel bir hassasiyetle ve kimlik ve yer

¹ Dr. Gözde Naiboğlu, Leicester Üniversitesi, Sanat Tarihi ve Film Bölümü, İngiltere.

² Türkçesi; Birleşme Sonrası Türk-Alman Sineması, Temsilin Ötesinde İş, Küreselleşme ve Politika

³ Dr. Ayla Torun, Bağımsız Araştırmacı, Nişantaşı Üniversitesi, Türkiye. E-mail: aylatorun@gmail.com.

ORCID ID: 0000-0003-1675-6366

siyasetine dair keskin bir farkındalıkla ilişkilendirilmektedir. Çalışma, Hake ve Mennel (2012: 1)'in "1990'lardan bu yana çekilen filmler, yerinden edilme ve bütünleşme sorunları hakkında hikayeler anlatıyor; yine de sabit kimlik kategorilerinin ve yerli ve yabancı, yurtiçi ve yurtdışı, gelenek ve modernitenin ikili mantığının ötesinde yeni düşünme yolları açıyorlar..." saptamalarına dikkat çekerek; Hake ve Mennel'in iddia ettiği gibi Seyhan Derin, Aysun Bademsoy, Thomas Arslan, Fatih Akın, Yüksel Yavuz ve Hussi Kutlucan gibi yeni nesil Türk Alman film yapımcılarının, yerinden oynama ve entegrasyon gibi sorunların üstesinden gelmek için icat ettikleri yeni yolların peşine düşmektedir.

Türk-Alman Sineması araştırmalarında ulusal, etnik ve cinsiyet farklılıklarına ve kimliklere odaklanan yorumlayıcı yaklaşımlar aracılığıyla anlatı ve temsilin kurgulandığı sıklıkla tespit edilmiş ve analizi yapılmıştır. Bir yandan da bu eğilim oldukça indirgemeci olduğu için eleştirilmekte ve bu tür temsili analizlerin Türk-Alman sinemacıların yapıtlarına yönelik üretken araştırmaları engellediği savunulmaktadır (Abel, 2012: 44). Abel'in bu yaklaşımına uygun olarak kitap, Birleşme sonrası Türk-Alman Sineması'nda değişimin etiği ve estetiğine odaklanmakta ve buradan elde ettiği çıkarımlarla temsilci düşünceye karşı materyalist yaklaşımlar geliştirmektedir. Yazar bunu yapmaktaki amacını; Alman ulusal bağlamındaki farklılıkları yeniden yerliyurtlulaştırmak yerine, vurguyu filmlerdeki görsel-işitsel konfigürasyonlarda ifade edildiği gibi, göç ve yerinden edilmeye ilişkili olarak iş, emek, toplumsal yeniden üretim ve istikrarsızlıkla ilgili yerleşik deneyimlere kaydırmak olarak belirlemiştir. Ayrıca, duygu ve duygulanım arasındaki anlam farkından yola çıkarak; duygusal akışlar aracılığıyla öznenin daha geniş sosyal, politik ve ekonomik süreçlere açıldığı ve bu nedenle bu tür duygusal süreçlerin yaratıcı bir şekilde haritalanabileceği görüşüyle bakış açısını açıklamaktadır.

Çalışma, 1990'lı yıllarda Türk-Alman Sineması'nda başlayan değişimi, küreselleşmenin yol açtığı siyasi ve toplumsal dönüşümlerin bağlamı içinde değerlendirerek, daha geniş anlamda neoliberal ekonomi, teknolojik ilerlemeler, sınır geçişkenliğinin artması, artan göç ve hareketlilik gibi istikrarsızlaştırıcı unsurlar, dünya çapındaki mali kriz ve 11 Eylül 2001'in etkileriyle toplumsal alanın radikal şekilde dönüştürdüğünü ifade etmektedir. Bu tür istikrarsızlaştırıcı dönüşümlerin, film yapımcılarını da bu değişimi ifade etmek ve benzeri görülmemiş koşulları anlamlandırmak için yeni estetik stratejiler geliştirmeye yönlendiren yeni duygulanım biçimleri, öznellikler ve güvencesiz yaşam ve çalışma koşulları ürettiğini belirtmektedir.

Çağdaş Türk-Alman Sineması'na yönelik mevcut eleştiriler, mekânsal terimlerle entegrasyon, tuzağa düşürülme ve kadın mağduriyeti gibi anlatı mecazlarına odaklanma eğilimindedir. Filmler genellikle, kimlik siyaseti çerçevesinde izlenmektedir. Siyasi bir söylem olarak entegrasyona yapılan daimi vurgunun da etkisiyle Türk-Alman uzun metrajlı filmlerine yönelik hakim yaklaşım, bütünleşme sonrası, dolayısıyla modernize edilmiş ve melezleştirilmiş anlatıları ve mecazları destekleyen yaklaşımı benimsemiştir. Yazar, entegrasyon vurgusunun doğrudan sonuçlarından birinin, Türk Alman Sineması'ndaki merkezi bir konu olan iş ve emek meselesinin bilimsel tartışmalardan çıkarılması olduğu saptamasını yapmaktadır. Oysa iş, işsizlik, güvencesizlik ve yasadışı çalışma, toplumsal yeniden üretim, tükenmişlik ve istikrarsızlık gibi bu konular Türk Alman Sineması'nın başlangıcından bu yana ele alınan konular olmuştur. Günter Wallraff'ın *Ganz Unten (Lowest of the Low, En Alttakiler)* (1985) belgeseli ve Christian Petzold'un *Jerichow* (2009) filmi örneğinde olduğu gibi günümüzde de filmlerin küresel kapitalizme geçişte etik, öznellik, emek ve yeniden üretim konularını yeniden

formüle etme ihtiyacını dile getirdiği ve Türk-Alman Sineması'nın, Almanya'daki değişen çalışma ve yaşam koşullarının sürekli bir eleştirisini sağladığı tespitini yapmaktadır.

İngilizce dilinde yayınlanan kitap, sanatçıların ve film yapımcılarının, Türk işçi göçünün Almanya'ya olan etkilerinin haritasını çıkarmak için farklı estetik stratejileri kullanma yollarını incelemektedir. Göçmen film yapımında kimlik odaklı yaklaşımların sınırlarını sorgulayan Naiboğlu, Türkiye'den Almanya'ya işçi göçünü konu alan uzun metrajlı filmler, belgeseller ve videolar da dahil olmak üzere bir dizi çalışmaya temsil sonrası bir yaklaşım getirmektedir. Türk-Alman Sineması'ndan Thomas Arslan, Christian Petzold, Aysun Bademsoy, Seyhan Derin, Harun Farocki, Yüksel Yavuz ve Feo Aladağ'ın toplam 11 filminin analizlerini sunmaktadır. Filmleri, görsellik ve işitsellik kurguladıkları duygusal deneyimler yaratma kapasitesine dayanarak tekil olarak izlemekte ve incelemektedir.

Üç ana bölüm ve üç ayrı film biçimi üzerinden uzun metrajlı filmleri, belgeselleri ve video sanatı işlerini inceleyen çalışma, film temelinde çeşitli ekran kültürlerinin etkileşimini ana tema çerçevesinde değerlendirmektedir. Ana bölümler; Berlin Okulu ve Türk-Alman Sineması, Belgesel Film, Toplumsal Gerçekçilik'tir. Bu doğrultuda kitabın birinci bölümünde kuramsal çerçeveyi de belirleyen Berlin Okulu ve Türk-Alman Sineması başlığı altında Thomas Arslan'ın Berlin Üçlemesi ve Christian Petzold's *Jerichow* (2009) filmlerine ayrılmıştır. Belgesel Film bölümünde Belgesel ve Temsil Sorunu, devamındaki alt bölümlerde Emeğin Maddiliği başlığı altında Thomas Arslan'ın *Aus der Ferne (From Far Away)*, 2006 ve Seyhan Derin'in *Ben Annemin Kızım (I Am My Mother's Daughter)*, 1996 filmleri; Politik Bir Strateji Olarak Temsil Sonrasıcılık başlığı altında Aysun Bademsoy'un *Am Rand der Städte (On the Outskirts)*, 2006 ve *Ehre (Namus)*, 2011 filmleri; Makine Göstergibilimi başlığı altında ise Harun Farocki'nin *Aufstellung (In-Formation)*, 2005 filmi incelenmiştir. Toplumsal Gerçekçilik bölümünde Taneye Karşı Bakış başlığı altında Feo Aladağ'ın *Die Fremde (Biz Ayırlırken)*, 2010; Göç Etiğinde Queer başlığı altında Yüksel Yavuz'un *Kleine Freiheit (Biraz Özgürlük)*, 2003 filmleri değerlendirilmiştir.

Örneklenen filmlerin seçimindeki temel kaygı, göçmen film yapımına kimlik odaklı olmayan, alternatif bir yaklaşımın geliştirerek bir haritalama yapabilmektir. Türk-Alman Sineması'nı çoğunlukla auteur yönetmen sineması olarak kabul eden bakış açısına karşı çalışma, analizi yapılan filmleri yönetmenlere göre değil film yapım tarzlarına göre düzenlemiştir. Daha önce bir arada gruplandırılmamış filmler arasında üretken bağlantılar kurmayı amaçlayan bu seçim, filmleri tematik olarak kategorize ederek, sınırlı bir film rezervi olarak algılanan Türk-Alman Sineması kategorisini genişletmektedir. İlk bölümde, 1970'lerin Yeni Alman Sineması'nın mirasçısı olan 'Berlin Okulu' incelenerek; auteurist eğilimleri, politik-gerçekçi tavrı ve yenilikçi estetiğiyle bu çağdaş film yapım hareketindeki üretilen göçmen sineması örneği dört film değerlendirilmiştir. Thomas Arslan'ın Berlin Üçlemesi: *Geschwister (Brothers and Sisters)*, 1997), *Dealer* (1999), *Der schöne Tag (A Fine Day)*, 2001 ve Christian Petzold'un *Jerichow* (2009). Analizler, Berlin Okulu'nun kendine özgü minimalist estetiği ile her filmdeki emek, güvensizlik, borç ve istikrarsızlık tasviri arasındaki ilişkiye odaklanmıştır.

Çalışma, Türk-Alman Sineması'nı uzun metrajlı filmlerle sınırlamamakta, göçmen temalı belgesel filmlerin yanı sıra video sanatı işlerini politik bir pratik olarak kabul ederek, temsil sonrası bir çerçeve sağlamaktadır. Göç anlatımında önemli bir konuma sahip olan belgesel sinema, çalışmada ana bölümlerden birini oluşturmaktadır. Yeni kuşak göçmen sinemacıların da sıkça kullandığı belgesel sinemanın yapısı gereği konuya olan mesafesi, yazarın geliştirdiği materyalist yaklaşımla analize olanak tanımaktadır. Türkiye'den Almanya'ya işçi göçü ve

sonrasındaki meseleleri farklı bağlamlarda ve farklı belgesel film yapım biçimleri aracılığıyla araştıran beş filmin incelendiği ikinci bölüm, genellikle kimlik ve temsil odaklı değerlendirmelerle ele alınan göçmen sinemasını, bu filmler örneğinde temsil sonrası yaklaşımla analiz etmektedir. Temsilci yaklaşımın Türk-Alman sinemasının potansiyelini ortaya koymasına fırsat vermediğini savunan Yazar; bu filmlerin emeğe veya artık entegre olmuş yeni kuşakların anlatımındaki Almanya'nın gündemine dair tematik odaklanmalarına rağmen yeterince keşfedilmediğini ve akademik çalışmalarda çok az ilgi gördüğünü belirtmektedir. Genelde göçmen, özde de Türk-Alman Sineması'nın tekrar eden imgeleri olan ana yurda ya da eve dönüş temasını, Heimat kelimesinin ima ettiği gibi nostaljik ve ulaşılamaz tasvirler olarak görmek yerine; emeğin maddiliğini ön plana çıkaran, göçün yarattığı ekonomik şartlar, güvencesiz yaşam koşulları ve yaşamın eşit olmayan akışı arasında bağlantılar kuran duygusal unsurlar olduklarını savunmaktadır. Kapitalist sistemin istemli olarak unuttuğu, emeğin, göçmen işçiliğin, çalışma şartlarının zorluğunun politik ve gündelik söylemde yer bulamamasını stratejik ve ideolojik bir seçim olarak değerlendirmektedir. Bunun yerine kültürel farklılıklara ve entegrasyona yapılan vurguyla sorumluluk göçmene bırakılmaktadır. Özellikle, Aysun Bademsoy'un filmlerinde temsil sonrası yaklaşımın politik bir strateji olarak işlediği söylemi geliştirerek materyalist film yapımına odaklanan bölüm, anlatıdaki konuşma ve görüntüyü yaratıcı bir şekilde düzenleme biçimlerine bakmak için gözlemsel belgesel stratejilerini araştırmaktadır. Konuyla ilgili çoğu belgesel çalışmanın aksine Bademsoy, kamerasını toplumun erkek üyelerine çevirmekte ve Almanya'daki ataerkil kurumsal uygulamalara dikkat çekmektedir. Bu yolla, göçmen toplulukları kimlik politikalarına hapsedmeden değerlendirmek için yeni yollar sunduğu ve politik potansiyelinin burada yattığı saptanmaktadır.

Kurmaca ve belgesel sinemanın yanında video sanatı çalışmalarının da çağdaş film anlatısındaki yerini vurgulayan bölüm, Harun Farocki'nin *Aufstellung (In-Formation, 2005)* videosunu örnekleme incelemektedir. Son on yılda artan sayıda sergi platformu ve festivaller aracılığıyla, kurmaca dışındaki film çalışmalarının sergilenme ve izleyiciye ulaşma gücü giderek artmaktadır. Kısa belgesel ve video sanatı işlerinin bienallerde ve çağdaş sanat sergilerinde gördüğü ilgi, teknik olarak aynı fakat biçim olarak farklı türlerin birlikte değerlendirilmesinin zamanının geldiğini göstermektedir. Göç ikonografisi ve diyagramlarının arşivsel bir gösterimi olan videonun, özellikle Farocki'nin kurgusunun göç tarihleri arasında daha önce çizilmemiş olabilecek bağlantıları çizmedeki arkeolojik gücüne dikkat çekmektedir. Farocki'nin, öğrencisi olan Arslan ve Bademsoy gibi yönetmenlerin filmleri üzerindeki etkisine de dikkat çeken değerlendirme, göç temasına bakış açısı ve materyalist yaklaşımın, filmin sadece analizinde değil, yapım aşamasındaki önemine de vurgu yapmaktadır.

Türk-Alman Sineması'ndaki toplumsal gerçekçi temalar, yine temsil sonrası yaklaşımla analize imkan sağlamak üzere geleneksel yaklaşımdaki kadın temsili ve queer örneklemeyle ele alınmıştır. Kadın temsiliindeki geleneksel kalıpları yineleyen Feo Aladağ'ın *Die Fremde (Biz Ayrılrken, 2010)* filmine alternatif bir yaklaşım geliştirilen bölümde, temsilci biçime karşı bir duruş örneği olarak klişelerin işleyişi değerlendirilmiştir. Ana akım anlatıyı sürdüren böylesi uç bir örneklemin seçilmesiyle, temsil sonrası bir yaklaşımın bu söylemlere meydan okuyabileceğini savunulmaktadır. Yüksel Yavuz'un *Kleine Freiheit (Biraz Özgürlük, 2003)* filmi, Avrupa'daki çağdaş toplumsal gerçekçi film yapımı bağlamında incelenmiş ve temsilci kimlik siyasetine karşı potansiyel bir direniş biçimi olarak queer öznellik oluşumuna odaklanılmıştır.

Çalışma boyunca Shaviro'nun (2010: 2), filmlerin ve medya yapıtlarının 'etki yaratan makineler' olduğu ve dolayısıyla "toplumsal süreçleri temsil etmedikleri, bu süreçlere aktif olarak katıldıkları ve onları oluşturmaya yardımcı oldukları" yönündeki önermesini takip eden Yazar; yapıları anlamlandırmanın ötesinde duyuşsal potansiyele, yaratmaya, dönüştürmeye ve yeninin üretimine vurgu yaparak hedeflediği temsil sonrası yaklaşımla analizi uygulanmıştır. Bu doğrultuda materyalist süreç felsefelerinden Deleuze'ün sinemasal zaman ve duygulanım kuramını, Guattari'nin öznellik oluşumu felsefesiyle ilişkilendirerek, yaratıcı bir süreç olarak sinemasal öznelğin üretimini anlamak üzere ortak bir çerçeveye sunar. Bölümler boyunca incelenen örnekleme filmleri, temsil sonrası metodolojinin göçmen film analizi için üretken bir politik strateji olduğunu ve yorumlamaya ve söylem analizi modellerine bir alternatif olarak çalıştığını göstermektedir. Bu analiz, dikkat odağının tanıma ve sınıflandırma yerine, ilişkileri anlamlandırma ve farklılıklara kaymasını sağlamıştır. Temsil sonrası yaklaşımların, ontoloji ve epistemoloji arasında yeni ilişkiler, siyaset ve sanat arasında yeni bir işbirliği oluşturmak için hareketli görüntüleri yeni araçlarla izlemede kullanılabileceğini ortaya koymuştur. Çok sayıda filmle örneklemediği bu yaklaşımla, ekran zamansallığı ile ekrandaki farklılığı ve değişimi oluşturan unsur olarak duygulanım ile temsil standartlarını yeniden tanımlama iddiasını gerçekleştirmiştir. Dikkati, anlamlandırma ve kodlardan (kimlikler, ataerkil aile yapıları, kültürel-görsel kodlar, kapana kısılma mekânları gibi) taşıdıkları failik kapasitelerine kaydıran bu yaklaşımla yapılan analizler aracılığıyla, filmleri birbirine bağlayan ortak bir motifi var olduğunu ve bunun da "çalışma" olduğunu ortaya koymaktadır. Güvencesiz çalışma, istikrarsızlık, sömürü ve tükenmenin tartışılan filmlerde tekrar eden temalar olduğunu göstermektedir.

Bulgusunu bu vurguyla ortaya koyan çalışma, TürkAlman Sineması'nın ortaya çıkış kaynağı olan göçmen işçilik ve çalışma yaşamındaki odağını hiç bir zaman değiştirmedeğini ancak, yaygın bir kanı haline gelen politik bir tutumla, kimlik, kültürel farklılık, temsil ve entegrasyon konularına odaklanıldığını ortaya koymaktadır. Yöntem olarak geliştirilen temsil sonrası yaklaşımın, çok sayıda filmle örneklendirildiği şekilde film analizinde yeni bir yaklaşım olarak kullanılabileceğini göstererek, film analizi ve göçmen sinemasına yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Kaynakça

- Abel, M., (2012). The Minor Cinema of Thomas Arslan: A Prologomenon. In *Turkish German Cinema in the New Millennium*, ed. Hake and Menne, 44–58. New York: Berghahn.
- Hake, S. - Menne, B., (2012). Introduction. In *Turkish German Cinema in the New Millennium*, ed. Hake and Menne, 1–16. New York: Berghahn.
- Shaviro, S., (2010). *Post Cinematic Affect*. Winchester: Zero Books.

[Elite Migrants: South Asian Doctors in the UK](#)

by Dr Yasmin Ghazala Farooq

Published: 13 November 2020

